

A photograph of a yellow-flowered plant, likely a species of yellow rattle, growing in a grassy field. The plant has several upright stems with small, bright yellow flowers. The background is a dense field of green grass, slightly out of focus.

FOKUSPLAN NØRRE ÅDAL

SYD FOR MOLLERUP BY

FOTO: ANNE ESKILDSEN, SEGES

NOV 2020

AREALER BESØGT JULI 2020

LODSEJER/DYREHOLDER

Knud Rask (Mat.nr. 5aa Mollerup By, Ørum)
og Niels Lade Overgaard (Matr.nr. 6v Mollerup By, Ørum).

KOMMUNE

Viborg kommune v. Eva Christensen og Jesper Stern Nielsen.

RÅDGIVER

Pt. er der ikke knyttet en lokal landbrugsrådgiver til opgaven.

FOKUSPLANENS FORMÅL

Formålet med fokusplanen er at sikre, at ejerne af arealet kender de vigtigste naturværdier, der findes på arealet. Det giver et bedre grundlag for at den indsats der skal ske på arealet, tager udgangspunkt i en klar prioritering og indsats, som sikrer den mest værdifulde natur. Planen giver konkrete anvisninger og løsninger på, hvordan det bedst mulige samspil kan opnås mellem naturindhold, driftspraksis, regler/tilskud og økonomi.

MÅLET MED NATURFORVALTNINGEN AF OMRÅDET

1. At sikre en strategi for forvaltning, der tilgodeser de unikke naturværdier, der findes i området samt tager hensyn til ejernes interesser.
2. At skabe et stort, sammenhængende område, som kan give basis for bevaring og udvikling af en høj biodiversitet, bestående af arter og levesteder, som er knyttet til naturtyperne mose, kildevæld, rigkær, fersk eng og vandløb.
3. At sikre en ekstensiv (helårs-) græsning af arealet, som er udgangspunkt for at sikre gode levesteder for de sjældne arter, som lever i området.
4. At beskrive en samlet strategi for at søge tilskud, der giver optimale forudsætninger for udviklingen af naturen i området, uden at give unødigt bøvl eller bekymringer for ejerne.

BESKRIVELSE AF OMRÅDET

Området er et af de fineste naturområder i Viborg kommune, som også har høj værdi på nationalt niveau. Dette skyldes de store områder med kildevæld og rigkær, som blandt andet rummer den meget sjældne plante gul stenbræk, der kun findes på 10 lokaliteter i Danmark, samt mossen blank seglmos. Det er begge arter, som er højt prioriteret og beskyttet på nationalt, såvel som på EU-niveau. Desuden findes der i området en lang række andre plantearter, som er sjældne i Danmark.

Området er også, særligt på grund af sin størrelse og sin store variation i naturtyper, fra højtliggende tør natur til lavtliggende våd natur - en sjældenhed i landskabet i dag. Denne variation og sammenhæng sikrer optimale forhold for at bevare en høj biodiversitet, hvis indsatsen på arealerne tilpasses derefter.

BESKYTTELSE

Området er en del af Natura 2000 området "Lovns Bredning, Hjarbæk Fjord og Skals, Simsted og Nørre Ådal, Skravad Bæk", hvor der er forekomst af blandt andet habitatnaturtyperne: overdrev, kildevæld og rigkær. Der er desuden beskyttede § 3-naturtyper i området.

OMRÅDETS TILSTAND

Der findes rigtig mange fine plantearter, som dog er i fare for at forsvinde pga. bl.a. tilgroning. Skal arterne sikres fremover, er der brug for græsning af området.

SÆRLIGE FORHOLD

Der er planer om at gennemføre en multifunktionel jordfordeling for et større samlet område, ligesom der i Nørre Ådal er gennemført lavbundsprojekter. Desuden indgår biomassenhøst som en del af LIFE IP projektet "Natureman".

FOKUSPUNKTER

GRÆSNINGSSTRATEGI

1. POTENTIELLE KONFLIKTER MELLEM JAGT OG GRÆSNING

Beskrivelse

Jagten er vigtig for begge ejere, og begge er bekymret for om græssende dyr vil fortrænger vildtet. Forudsætningen for fokusområdets meget rige planteliv er dog en ekstensiv græsning (se fokuspunkt 2). Derfor er det vigtigt at finde en strategi fremadrettet, så både de naturmæssige og jagtmæssige interesser på arealet kan tilgodeses.

Knud har overvejet muligheden for at tilplante dele af brakmarken oven for kildevældet for at give bedre dækning til vildtet.

Handling

Praktiske erfaringer viser, at konflikter mellem jagt og græsning kan undgås, hvis græsningen sker under hensyn til vildtet. Med omtanke og planlægning vil det i langt de fleste tilfælde være til fordel for vildt og jagt, at et areal bliver græsset, da græsningen giver nye grønne skud, som er vildtets livret.

Ro er meget vigtigt for vildtet og især råvildt skal have mulighed for at gå uset på arealet, også for de græssende husdyr. De fleste vildtarter har behov for kort afstand til skjul, og de vil ikke opholde sig midt inde på et stort, åbent areal.

Disse behov kan forholdsvist nemt tilgodeses ved at planlægge en græsning, der foregår så ekstensivt som muligt med **et lille antal dyr**, som går på arealet **hele året rundt** (som beskrevet i fokuspunkt 2).

Hvis græsningsdyrene går på arealet hele året rundt, finder vildtet sig bedre til rette med dem, fremfor hvis arealet kun græsses i perioder, og på denne måde skaber periodevis 'uro'. Den ekstensive græsning skaber desuden en varieret vegetation, hvor der både er høje og lave partier. Det giver gode muligheder for, at vildtet kan søge dækning indenfor folden året rundt. Hvis græsningen derimod bliver for hård, vil vildtet mangle føde og dækning, og vil søge væk fra arealet.

Hvis disse betingelser opfyldes, finder vildtet sig hurtig til rette med, at et areal bliver græsset. Hegnet er i sig selv ikke en barriere for vildtet, som nemt hopper over.

Vi anbefaler ikke at lave plantede remiser til vildtet. En lettere, billigere og samtidig mere naturvenlig strategi er derimod at bevare de nuværende træer og buske og lade

nye indvandre af sig selv. Dette vil ske over en ganske kort årrække, hvis der indføres en ekstensiv græsning, og hvis slåning af arealet ophører.

2. HELÅRSGRÆSNING UDEN TILSKUDSFODRING SOM MIDDEL TIL AT SIKRE EN HØJ BIODIVERSITET

Beskrivelse

Forudsætningen for fokusområdets meget rige plante- og insektliv er en ekstensiv græsning. Ingen af ejerne har dog interesse i at have dyr på arealet - dette skyldes både bekymringer for græsningens indvirkning på jagten (se fokuspunkt 1), men også at de ikke ønsker det praktiske besvær forbundet med dyrehold.

Handling

Maskinel slåning er ikke en god erstatning for græsning, da slåning skaber et mere ensartet plantedække og er ødelæggende for de naturlige strukturer som græstuer, myretuer, fritliggende sten og fugtige partier, der alle er tegn på god naturkvalitet. Slåning i sommermånederne fjerner hele fødegrundlaget for områdets dyreliv på én gang, og fører til, at mange af de insekter og andre dyr, der lever i området enten dør eller må søge væk.

Da hverken Niels eller Knud er interesserede i at holde dyr, anbefaler vi at afsøge mulighederne for at lave en aftale med en professionel dyreholder, der kan stå for at arealerne bliver græsset f.eks. via en forpagtningsaftale.

For at sikre en optimal udvikling af naturen i området er det vigtigt at finde en dyreholder, der er indstillet på at tilrettelægge sin græsning, så den er optimal for de naturværdier, der findes i området. Det er især vigtigt at være opmærksom på, at **arealerne ikke overgræsses i sommerperioden**, at der **ikke tilskudsfores**, og at der bruges en **lille, hårdfør og ekstensiv race**.

Vores anbefaling er at forvalte arealet under ét stort hegn med helårsgræssende dyr, der ikke tilskudsfores. Det vil sige, at antallet af dyr på arealet skal være tilpasset til den fødemængde, der er på arealet i vinterperioden. For at opfylde disse krav er det mest oplagt at anvende en hårdfør kvægrace, som fx Galloway.

Der er potentiale for at skabe et stort sammenhængende areal. For at sikre samgræsning mellem de to områder med gul stenbræk er der behov for ca. 8 ha. For at give mulighed for at sikre så tilpas stort og varieret et areal, at helårsgræsning vurderes at være muligt, vil der være behov for min. 16 ha. Dette kan opnås ved at inddrage det beskyttede engområde mod syd.

Vi anbefaler at starte med et græsningstryk på omkring 100 kg dyr/ha, eller så tæt på 0,3 SK/ha som muligt. Herefter vurderes der løbende over de kommende 1-2 græsnings-sæsoner, om dyrenes trives og om de plantearter der skal tilgodeses, får det bedre. Græsningstrykket kan herefter justeres op, hvis det vurderes nødvendigt.

Det lave græsningstryk vil bevirke, at planterne får mulighed for at blomstre maksimalt i sommerperioden, til glæde for bl.a. sommerfugle og bier. Samtidig vil græsningstrykket være tilpas højt til, at arealet græsses helt i bund i de kolde måneder. Dette er vigtigt, da det er med til at forhindre tilgroning og samtidig fremmer blomstringen om sommeren.

Det er vigtigt at undgå tilskuds fodring, da dette både tilfører uønskede næringsstoffer til arealet, og samtidig påvirker dyrenes adfærd i en negativ retning, så de bevæger sig mindre rundt på arealet, og er mindre tilbøjelige til at æde grove vækster i vinterperioden. Ved helårsgræsning er det særligt vigtigt, at dyrene har adgang til tørre arealer, samt arealer, hvor de kan finde læ og ly. Derfor vil det være oplagt at medhegne såvel brakmarken som de skovstykker der er i området, hvor det er muligt.

3. STRATEGI FOR GRÆSNING AF VÅDE NATURTYPER

Beskrivelse

Rigkær og kildevæld indeholder helt unikke naturværdier og er af national betydning. Græsning er en vigtig forudsætning for at undgå tilgroning og fastholde de unikke arter, der er knyttet til arealerne. Ejerne frygter dog, at dyrene tramper de våde arealer op, og ønsker derfor ikke græsning i de våde dele af området.

Handling

Der er flere faktorer, der er afgørende for at sikre en god græsning af den våde natur:

- i. Dyrene skal helst være lette, fx Galloway eller Dexter, da de er mindre tilbøjelige til at skabe problemer med optrampning. Samtidig er der tale om nøjsomme racer, der ikke har brug for at blive tilskuds fodret (jf. fokuspunkt 2). Brug af tunge, intensive racer som Simmentaler frarådes af samme grund.
- ii. Det er vigtigt at skaffe erfarne græsningsdyr, der allerede er vænnet til at færdes på meget våde arealer. Viborg Kommune kan hjælpe med at finde en god dyreholder. Hvis det er muligt at skaffe gode, erfarne dyr, må det over tid vurderes, om det kan lade sig gøre at lade dyrene gå i de våde områder om vinteren, eller om det skaber problemer med optrampning. Hvis der mod forventning opstår problemer med optrampning kan det være nødvendigt at frahegne de vådeste arealer i perioder.
- iii. Det er vigtigt, at de våde arealer er heget sammen med tørre, højtliggende arealer, så dyrene selv kan veksle mellem de våde og tørre områder efter behov. Dette vil tilgodeses i den forvaltningsstrategi, der er beskrevet i fokuspunkt 2.

TILSKUDSORDNINGER

4. STRATEGI FOR TILSKUD

BESKRIVELSE: Der søges pt. ikke tilskud på arealerne, og der er derfor behov for at beskrive en samlet strategi for hjemtagning af tilskud, der giver optimale forudsætninger for udviklingen af naturen i området, uden at det giver unødigt bøvl eller bekymringer for ejerne.

Handling

1. Der bliver pt. ikke søgt nogen form for tilskud på arealerne, men der vil helt oplagt kunne søges 5-årigt tilskud til pleje af græs- og naturarealer på arealet. Vi anbefaler kontrol efter fast græsningstryk med et nedsat græsningstryk til 0,3 st. pr. ha. (der må gerne gå flere dyr hvis der er behov for det).
2. Der kan søges tilskud til forberedelse af græsning, herunder hegn via Natura 2000 projektordningen "Tilskud til rydning og forberedelse til afgræsning".
3. Der kan søges tilskud til "Tilskud til sammenhængende arealer i og i tilknytning til Natura 2000 områder". Det vil give mulighed for at brakmarken lige oven for kildevældet, kan inddrages i naturprojektet. Her søges der pt. Grundbetaling (GB). Tilskuddet gives til varig udtagning af et areal.

NÆSTE SKRIDT

Da området er af høj national værdi for biodiversiteten, vil Viborg kommune gerne hjælpe ejerne med at finde de rette løsninger for området, som tager udgangspunkt i de helt unikke naturværdier, som området har.

SAMSPIL MED ØVRIGE TILTAG I OMRÅDET

Der er i området potentiale for at udarbejde et stort sammenhængende naturområde. Det kræver dog en koordineret indsats fra kommunen. Som lodsejere kan det være svært at danne sig et overblik over de forskellige projekter, som er i gang i området. Det gælder primært ift. samspil med lavbundsprojektet i Nørre Ådal og biomassehøst. Disse projekter bør tilpasses efter at dette område har så stor national værdi for biodiversiteten, at øvrige hensyn bør indpasses efter hensyn til de sjældne og sårbare arter i området.

OPKØB AF OMRÅDET

Under besigtigelsen blev muligheden for eventuelt opkøb af jorden luftet. Arealerne ligger indenfor området, hvor der planlægges gennemført multifunktionel jordfordeling og kan i denne sammenhæng komme i spil. Dette bør overvejes og diskuteres nærmere, da det vil give andre muligheder for drift af området, samt fritstille Niels og Knud for det store ansvar det er, at forvalte nogle arealer af så høj naturværdi.

NATURTILSTANDSINDIKATORER

Som naturforvalter gør du allerede en indsats for at passe på naturen. Men hvordan vurderer du, om naturen er i en god tilstand, og om den forvaltning du udfører, faktisk virker efter hensigten? Her får du en række indikatorer, som du kan gå direkte ud og kigge efter på dine naturarealer, og som kan give dig et fingerpeg om, hvordan naturtilstanden er på dine arealer lige nu. Indikatorerne er valgt ud fra, at de skaber gode levesteder for flest mulige arter og/eller indikerer, at dine arealer har en høj naturværdi. Du får også

en række forslag til, hvordan du kan tilpasse din forvaltning, så du kan tilgodese biodiversiteten endnu mere.

Det er vigtigt at huske, at én indikator sjældent kan stå alene, når man skal vurdere naturkvaliteten på et areal. Derfor er det altid en god idé at se på flere forskellige indikatorer på samme tid. Jo flere indikatorer der er til stede på samme tid, jo højere er sandsynligheden for, at arealet giver plads til en høj biodiversitet.

INDIKATORER FOR GODE LEVESTEDER

FOTO: ANNE ESKILDSEN, SEGES

FOTO: ANNE ESKILDSEN, SEGES

FOTO: ANNE ESKILDSEN, SEGES

FOTO: ANNE ESKILDSEN, SEGES

TEGN PÅ GRÆSSENDE DYR

Er der tegn på, at der har været græssende dyr på arealet? Når tunge dyr som kvæg og heste færdes i naturen, skaber de nye stier, træder huller i jorden, og holder vegetationen åben med deres græsning. På denne måde opstår der nye spirebæde og lysåbne partier, som øger chancerne for, at blomstrende urter kan etablere sig. Samtidig giver den blottede jord gode levesteder for bier og andre små insekter, der graver deres rede i jorden, og for krybdyr, som holder af at sole sig ude i det åbne.

Friske hestepærer og kokasser giver levesteder for hundredvis af arter af biller, fluer og svampe, der alle er tilpasset specielt til at udnytte denne næringsrige 'madpakke'.

Hvad kan gøres på arealet?

Mulighederne for græsning af dit areal er beskrevet i fokuspunkt 2.

RIG OG VARIERET BLOMSTRING

Er der mange vilde blomster, som blomstrer på arealet gennem sommeren? Blomster er vigtige som pollen- og nektarkilde for tusindvis af forskellige arter af insekter, f.eks. sommerfugle, vilde bier og svirrefluer. En stor variation og mængde af vilde blomster er derfor en god indikator for høj naturværdi.

I næringsfattige naturtyper som overdrev og naturenge findes der ofte en rig blomsterflora. Her giver de lysåbne og næringsfattige forhold mindre konkurrence fra f.eks. græsser, skræpper, nælder og andre kraftige og højt voksende plantearter, som ellers ofte vil dominere under mere næringsrige forhold.

Udsåede blomster har ikke samme værdi som vilde, hjemmehørende blomster - insekterne foretrækker nemlig de blomsterarter, som allerede findes vildt i naturen. Derfor er en udsået blomsterstribe ikke en indikator for høj naturværdi.

Hvad kan gøres på arealet?

Det bedste redskab til at sikre flere vilde blomster på dine arealer er ekstensiv græsning, helst hele året rundt.

UREGULERET VANDSTAND

Skal du have gummistøvler på for at gå rundt på arealet? Så er det ofte et godt tegn. Naturarealer med en naturlig hydrologi, dvs. en ureguleret variation i vandstand, er i dag sjældne. Man finder en række helt unikke levesteder, som er hjemsted for mange sjældne arter på de naturarealer, der har en naturlig hydrologi. Det gælder både de lysåbne naturtyper, f.eks. enge og kær, som i jeres rigkær (mosen), men også skovene, hvor en naturlig hydrologi fører til dannelse af artsrige skovsumpe og fugtige lysninger. Derfor er arealer, hvor den naturlige hydrologi får lov til at udfolde sig, er en indikator for høj biodiversitet.

Hvad kan gøres på arealet?

Skal der mere vand i landskabet? Så kan man fjerne gamle dræn og lukke grøfter. Det giver liv til en masse fugle, insekter og vandlevende dyr. Husk dog, at det kan kræve en dispensation fra kommunen.

TUER, KNOLDE OG STEN

Hvordan er jordoverfladen? Er den jævn og ensartet som en mark? Eller er der tuer, knolde og store sten? Ujævne marker er besværlige, når der skal køres med maskiner, men ujævnheder i jordoverfladen giver en masse gode levesteder for forskellige arter.

Samtidig er det et tegn på, at arealet ikke har været i omdrift eller der er kørt med tunge maskiner på arealet i mange år. Det er ofte lige her, man finder den allerhøjeste biodiversitet.

Hvad kan gøres på arealet?

Det bedste redskab til at sikre en mere varieret jordbundsstruktur på dine arealer er ekstensiv græsning, helst hele året rundt. Derimod er maskinel slåning med til at fjerne den naturlige variation, og skal derfor så vidt muligt undgås.

SÆRLIGE ARTER PÅ AREALET

Foto: Jesper Stern

GUL STENBRÆK

Gul Stenbræk er en lille plante med nogle få, gule blomster i toppen. Den kan blive op til 30 cm høj. Nu findes den kun 10 steder i Midt- og Nordjylland. Den vokser i moser, hvor koldt grundvand kommer op fra jorden.

Det er en forudsætning for artens eksistens, at vegetationsdækket på voksestederne er en lavtvoksende urtevegetation uden opvækst af vedplanter og andre højt voksende urter, og at næringsstofniveauet er lavt. Frøene skal have lys for at kunne spire, og det er nødvendigt med blotlagt mineraljord, for at kimplanterne kan etableres.

Hvad kan du gøre: Gul stenbræk vil have gavn af en ekstensiv helårsgræsning, der holder vældmosen lysåben og fri for opvækst. Dyrenes tråd og forstyrrelse af jorden vil skabe nye spirebede for planten. Det er desuden vigtigt, at artens levesteder ikke drænes, og at der ikke gødes i umiddelbar nærhed.

Foto: Mette K. Due

BLANK SEGLMOS

Blank seglmos er en meget sjælden art i Danmark, som vokser i kalkrige kær, og som overvejende findes i Jylland. I modsætning til de almindelige planter, "karplanter", har mosser ingen blomster, men formerer sig via sporer, der dannes i kapsler eller sporehuse.

Hvad kan du gøre: Blank seglmos vil have gavn af en ekstensiv helårsgræsning, der holder vældmosen lysåben og fri for opvækst. Dyrenes tråd og forstyrrelse af jorden vil skabe nye spirebede for planten. Det er desuden vigtigt, at artens levesteder ikke drænes, og at der ikke gødes i umiddelbar nærhed.

Foto: Anne Erland Eskildsen, SEGES

PLETTET GØGEURT

Denne smukke orkidé blomstrer i juni-juli, hvilket er senere end majgøgeurt, som den ellers kan forveksles med. Blomsterne har lysviolette, lyserøde eller purpurrøde kronblade. Arten lever ofte på ret næringsfattig og sur bund, fx på fugtige heder, overdrev, søbredder og i skove. Plettet gøgeurt er fredet, og findes kun hist og her i Danmark. Arten trues bl.a. af dræning.

Hvad kan du gøre: Plettet gøgeurt vil have gavn af en ekstensiv helårsgræsning, der modvirker opbygning af førne, som ellers let kan kvæle orkideernes vækst og spredning. Det er desuden vigtigt, at artens levesteder ikke drænes, og at der ikke gødes i umiddelbar nærhed.

Foto: Anne Erland Eskildsen, SEGES

VIBEFEDT

En af landets få arter af kødædende planter. Arten supplerer sit energiindtag ved at fange små insekter med sine klistrede blade. Vibefedt vokser i næringsfattige moser og enge og findes kun hist og her.

Hvad kan du gøre: I Nørre Ådal vil vibefedt have glæde af genetablering af græsning i rigkær og kildevæld, der potentielt på sigt kan skabe flere levesteder til denne særlige planteart.

Foto: Anne Erland Eskildsen, SEGES

LEVERURT

En indtil 35 cm høj plante med en enlig, stor hvid blomst for enden af stænglen. Arten er knyttet til kalkrige enge og moser præget af vældaktivitet, og er sjælden i hele landet.

Hvad kan du gøre: Leverurt tåler ikke meget tilgroning, og arten er gået meget i takt med, at græsning af dens levesteder er ophørt. Arten vil derfor have gavn af genindførsel af en ekstensiv græsning.

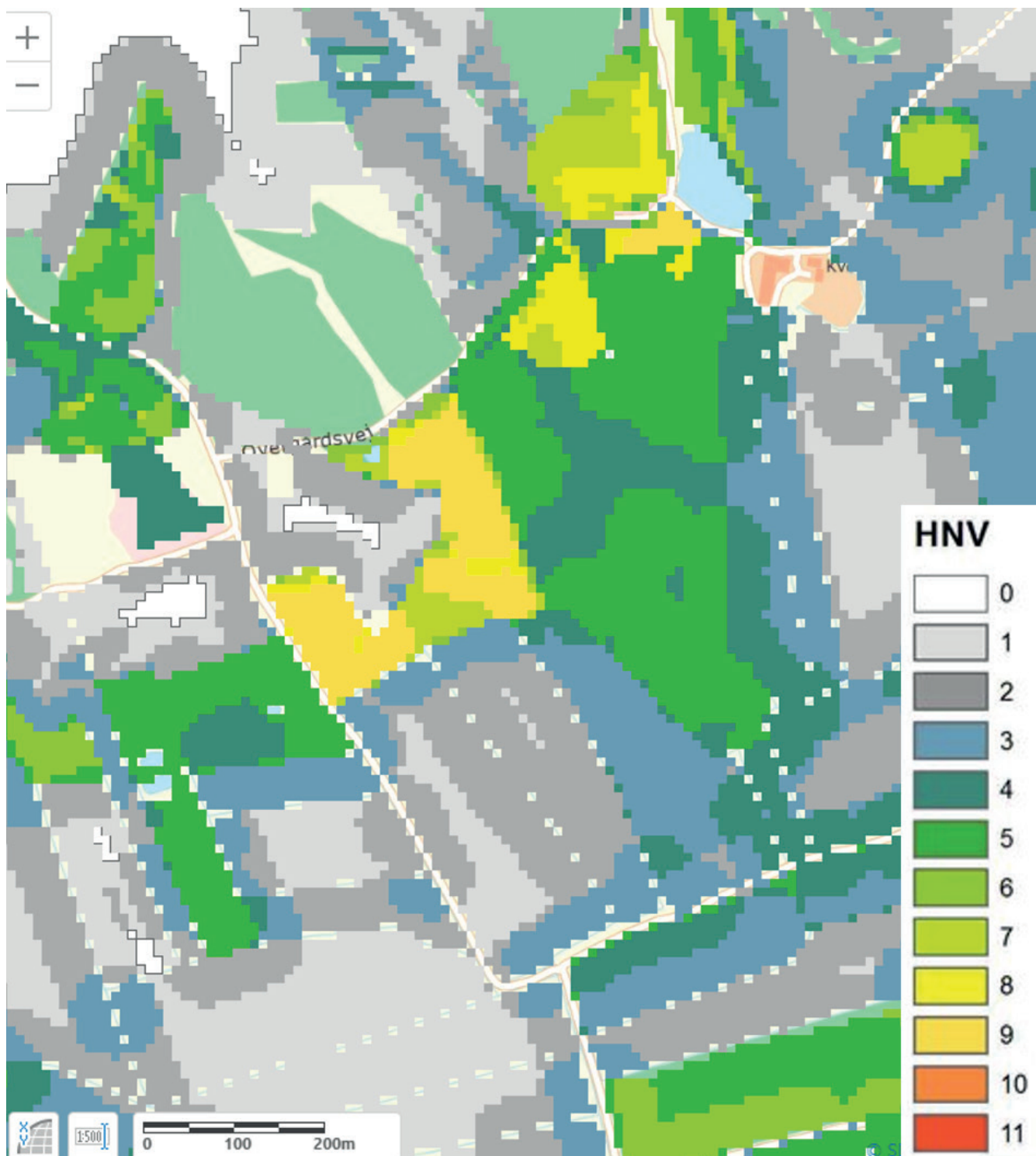

Foto: Anne Erland Eskildsen, SEGES

DUKATSOMMERFUGL

En smuk, lille sommerfugl, hvor særligt hannen er meget iøjnefaldende med sin knaldorange overside. Hunnen er mere afdæmpet gylden og med mørke pletter på vingerne. Arten lever bl.a. på tørre skrån timer og heder, hvor larvens foderplanter, rødknæ og almindelig syre, vokser. Sommerfuglen kan træffes fra juni-september.

Hvad kan du gøre: Arten trives på arealer med en ekstensiv græsning, hvor der findes mange blomster, som giver mad til de voksne sommerfugle, og hvor larvernes foderplanter ikke nedgræsses i sommerperioden.

Bilag 1. Kort over Nørre Ådals HNV-score (High Nature Value). HNV-scoren bruges til at vurdere naturværdien af et areal ud fra 14 parametre, der spænder fra landskabsforhold og driftspraksis til forekomst af særlige arter. HNV-kortet bruges til at prioritere ansøgninger på ordningen 'Pleje af græs- og naturarealer', så det er de arealer med højest HNV, der prioriteres først til at modtage tilskud. I Nørre Ådal findes der områder med en HNV-score helt op til 9 (mørkegule farver).

KONTAKT

Heidi Buur Holbeck, landskonsulent
Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
SEGES - hbh@seges.dk
+45 8740 5450 / +45 2374 3157

KONTAKT

Anne Erland Eskildsen, naturkonsulent
Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
SEGES - anee@seges.dk
+45 8740 5523 / +45 2974 3462

